

Кадничанський М.В., Тараруєв Ю.О.

УДК 334.061

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ КЛЮЧОВИХ ОЗНАК ОСНОВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ІНТЕГРОВАНІХ КОРПОРАТИВНИХ УТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Здійснення діяльності у сучасних умовах пов'язане з ризиком та необхідністю пошуку нових форм співробітництва між суб'єктами господарювання з метою підвищення ефективності кооперації за рахунок здобуття та реалізації конкурентних переваг.

Однією з найбільш поширених сучасних форм об'єднання зусиль та ресурсів для посилення конкурентних позицій сьогодні вважаються інтеграційні об'єднання (або інтегровані корпоративні структури), що різняться залежно від цілей співпраці, характеру господарських відносин між учасниками, ступеня самостійності.

Таким чином, незалежні економічні суб'єкти завжди мають широкий вибір форм взаємодії і конкретних методів співробітництва. Як показує досвід найбільш успішних сучасних компаній, обрана організаційна форма діяльності та характер взаємодії між компаніями, що утворили інтеграційне об'єднання завжди мають відповідати стратегії розвитку новоствореної інтегрованої корпоративної структури та забезпечувати отримання власниками економічних вигод у довгостроковому періоді. Тому обґрунтування найефективнішої організаційної форми створення і розвитку інтегрованих корпоративних структур (ІКС) є сьогодні однією з найбільш важливих проблем сучасних компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам створення та функціонування інтегрованих корпоративних структур присвячені роботи багатьох науковців, серед яких варто виділити публікації А.С. Горького [10], Ю. Вінслава [5], І.В. Лукача [6], С.Я. Павлика [4], А.В. Плотнікова [11], К. Портного [7], Г.В. Уманцева [8], І.А. Храбрової [9] та ін. В той же час, за результатами аналізу робіт перелічених авторів можна дійти висновку, що особливості вибору ІКС на етапі створення в них висвітлені недостатньо і тому потребують більш детального розгляду.

Формулювання цілей статті. З огляду на викладене вище, метою цієї роботи є порівняльний аналіз сучасних форм інтегрованих корпоративних утворень, а предметом – їх характерні особливості та перспективи функціонування в Україні.

Викладення основного матеріалу. Серед найпоширеніших варто виділити такі форми структур як: альянс, асоціація, картель, конгломерат, концерн, консорціум, корпорація, пул, синдикат, трест, фінансово-промислова група (ФПГ), транснаціональна корпорація (ТНК), а також холдингова компанія (рис. 1).

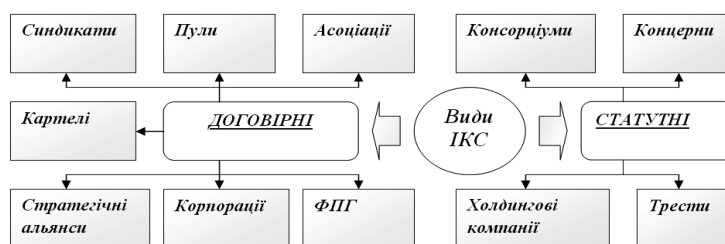

Рис. 1. Класифікація форм інтегрованих утворень.

Перелічені форми об'єднань підприємств практично не існують у чистому вигляді, оскільки їх структурно-функціональні особливості обумовлені стратегічними і тактичними завданнями, що ставляться учасниками об'єднання, а також залежать від зовнішніх факторів, до яких слід перш за все віднести:

- ступінь монополізації ринку;
- галузеву специфіку діяльності;
- соціально-політичну ситуацію в країні;
- особливості антимонопольного законодавства;
- захист державою приватної власності (зокрема успішність боротьби з рейдерством);
- інші фактори.

Для обґрунтування вибору виду інтегрованої корпоративної структури необхідно провести порівняльний аналіз основних видів об'єднань підприємств, з виявленням їх переваг та недоліків.

Відповідно до чинних норм законодавства України визначаються чотири види господарських об'єднань: асоціації, корпорації, консорціуми і концерни. Цей перелік дає змогу певною мірою диференціювати наявні види об'єднань, виявивши їхні відмінності. Проте, наведений перелік не можна вважати повним. У законодавстві зазначено можливість створення інших об'єднань за галузевими, територіальними та іншими принципами. Відповідно до норм чинного законодавства в Україні найбільш розповсюдженими є такі об'єднання підприємств [1-3]:

1. Асоціація – договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій і розвитку спеціалізації та кооперації.

2. Корпорація – договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

3. Консорціум – тимчасове статутне об'єднання підприємств, створене для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проєктів тощо). Ця форма дозволяє використовувати кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідних програм, а також кошти, що надходять з інших джерел, у порядку, визначеному його статутом. У разі досягнення мети створення консорціум припиняє свою діяльність.

На практиці переважають консорціуми таких видів (рис. 2):

Рис. 2. Види консорціумів.

4. Концерн – статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, що передбачає фінансову залежність від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Учасники концерну наділяють його частиною своїх повноважень, у тому числі правом представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Учасники концерну не можуть бути одночасно учасниками іншого концерну.

Також законодавчо відокремлені:

– **державні та комунальні господарські об'єднання** (утворюються переважно у формі корпорації або концерну, незалежно від найменування об'єднання (комбінат, трест тощо));

– **промислово-фінансові групи** (є об'єднанням, яке створюється за рішенням Кабінету Міністрів України на певний строк з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міжнародними договорами України);

– **асоційовані підприємства (господарські організації)** – це група суб'єктів господарювання – юридичних осіб, пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному фонді та/або управлінні. Залежність між асоційованими підприємствами може бути простою і вирішальною;

– **інші об'єднання підприємств**, передбачені законом (союзи, спілки, асоціації підприємців).

Оскільки вказані визначення характеризують головним чином мету об'єднання учасників, але не дають змоги уявити проаналізувати основні відмінності між інтегрованими корпоративними структурами, необхідно звернути увагу на характерні особливості об'єднань підприємств що розглядалися вище (табл. 1).

Таблиця 1. Аналіз форм інтегрованих корпоративних структур.

Види об'єднань	Тип об'єднання		Форма об'єднання		Тип контролю			Співпраця за часом		Самостійність			Централізація управління				
	статутне	договірне	м'яка	жорстка	виробничий	фінансовий	комерційний	постійна	тимчасова	юридична	виробнича	економічна	Централізація в певних сферах				Децентралізоване управління
													фінансова	комерційна	виробнича	управлінська	
Асоціація		+	+		+	+	+	+		+					+	+	
Корпорація		+		+	+		+	+		+					+	+	
Концерн	+			+	+	+	+	+		+			+	+		+	
Консорціум	+		+		+	+			+	+		+	+	+	+	+	
ФІП		+		+	+	+	+	+		+			+	+		+	
Холдинг	+			+	+	+	+	+		+	+	+	+	+		+	
Конгломерат		+		+		+		+		+	+						+
Трест	+		+		+	+	+	+		+			+	+		+	
Картель, синдикат, пул		+	+		+		+		+	+	+	+	+	+			

Висновки. За результатами порівняльного аналізу основних ознак найбільш розповсюджених інтегрованих корпоративних структур доцільно сформулювати такі висновки:

1. Жорстка форма об'єднання (характерна для концерну, конгломерату та холдингу), передбачає посилення контролю за діяльністю учасників, низький рівень їх самостійності та високий ступінь

централізації діяльності, що здійснюється ними на постійній основі. Особливо це характерно для холдингових компаній, де контроль діяльності здійснюється із застосуванням фінансових та корпоративних важелів впливу.

2. У переважній більшості випадків контроль за діяльністю учасників є фінансовим, що супроводжується централізацією управління саме у фінансовій сфері. Це пояснюється необхідністю контролю за формуванням, розподілом та використанням грошових потоків у процесі діяльності корпоративних структур.

3. Учасники інтегрованих корпоративних структур зберігають юридичну самостійність, але в окремих випадках залежні від головної компанії у виробничій та комерційній сферах, що забезпечує координацію спільних дій і приводить до підвищення ефективності діяльності за рахунок отримання ефекту кооперації.

4. Координація і контроль діяльності учасників об'єднань здійснюється головною компанією переважно шляхом повного або часткового управління їх діяльністю; виключенням є лише конгломерат, де взаємодія учасників відбувається тільки у виробничій сфері.

Джерела та література:

1. Господарський Кодекс України: станом на 06.09.2012 за № 436-15 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Цивільний Кодекс України: станом на 03.07.2012 за № 435-15 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» (від 08.04.2012 № 3528-15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Аналіз нормативно-правового забезпечення в системі управління діяльністю холдингової компанії / С. Я. Павлик // Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка". Менедж. та підприємництво в Україні: етапи становлення і пробл. розв. – 2007. – N 576. – С. 215-220.
5. Винслав Ю. Становление холдинговых компаний: Правовое и организационное обеспечение / Ю. Винслав // Рос. экон. журн. – 2000. – N 5-6. – С. 57-68.
6. Лукач І. В. Правове становище холдингових компаній : монографія / І. В. Лукач. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 240 с.
7. Портной К. Правовое положение холдингов в России / К. Портной. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 278 с.
8. Уманців Г. В. Холдингові компанії та промислово-фінансові групи у сучасній економіці : монографія / Г. В. Уманців. – К. : Альтерпрес; Віра-р, 2002. – 430 с.
9. Храброва И. А. Корпоративное управление : вопросы интеграции. Аффилированные лица, организационное проектирование, интеграционная динамика / И. А. Храброва. – М. : Издат. Дом «Альпина», 2000. – 194 с.
10. Gorkiy A. S. Integrated corporate structures as an object of corporate management and control / A. S. Gorkiy // Vestnik Samara State University of Economics. – 2008. – № 11 (49). – P. 18-20.
11. Plotnikov A. V. Restructuring in Integrated Corporate Structures : [Електронний ресурс] / A. V. Plotnikov // Journal of Russian Entrepreneurship. – 2010. – № 5.1 (158). – P. 24-28. – Режим доступу : <http://www.creativeconomy.ru/en/articles/10463/>